

Dyslexieprotocol

Het Goese Lyceum, locatie Bergweg
Postbus 370
4460 AT GOES
Bezoekadres: Bergweg 14, Goes
Telefoon: 0113 – 212930
e-mail: info.bergweg@goeselyceum.nl

Versie	Wijzigingen	Status	Datum	Schrijvers	Geaccordeerd door
0.1		concept	07-09-2021	A. Walpot en B. van Opbergen	
0.2		concept	27-06-2022	A. Walpot en B. van Opbergen	
0.3		Definitief	23-09-2022	A. Walpot en B. van Opbergen	E. Bouwense & L. Vos

Inhoud

Inleiding	3
Definitie van dyslexie	3
Gesprek aan de start	3
Maatwerkuur voor dyslexiebegeleiding.....	3
Wat leerlingen met een geldige dyslexieverklaring kunnen verwachten	4
Wat wij van leerlingen met een geldige dyslexieverklaring verwachten.....	4
Algemene afspraken voor docenten	4
Evaluatie.....	5
IntoWords	5
Luisterboeken	6
Schoolexamen en Centraal Examen	6
Gebrek aan inzet of misbruik van hulp en faciliteiten.....	7
Taken dyslexieondersteuning.....	7
Bijlage 1: Faciliteitenpas	9
Bijlage 2: Afspraken spelling MVT en Nederlands	10
Bijlage 3: Mogelijkheden ondersteuning dyslectici.....	12
Bijlage 4: Installatie en werkwijze IntoWords.....	14

Inleiding

Dit protocol is bestemd voor mentoren, docenten en ouders. U vindt hierin de belangrijkste informatie over het beleid op Het Goese Lyceum, locatie Bergweg met betrekking tot leerlingen met dyslexie.

Definitie van dyslexie

‘Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau’ (Stichting Dyslexie Nederland, 2008, p. 11). Dyslectische leerlingen hebben problemen met het snel en accuraat lezen en schrijven.

Gesprek aan de start

De nieuwe leerling met een geldige dyslexieverklaring wordt uitgenodigd voor een gesprek met de dyslexieondersteuning, bij voorkeur voor de herfstvakantie. In dit gesprek worden de faciliteiten besproken waar de leerling gebruik van mag maken tijdens zijn schoolloopbaan. De dyslexieondersteuner gebruikt bij het toewijzen van faciliteiten de informatie die op de dyslexieverklaring is vermeld én vraagt aan de leerling waaraan hij behoefte heeft.

De afgesproken faciliteiten zijn een soort ‘contract’ tussen de leerling en de school: beide partijen zetten zich in om een optimaal resultaat te behalen. De afgesproken faciliteiten worden aangegeven op de faciliteitenpas (en in Magister), zodat voor iedere docent duidelijk is op welke faciliteiten de leerling recht heeft. We werken toe naar het doel dat de leerling zelfstandig met de hulpmiddelen aan de slag kan en vragen daarin ook steeds meer verantwoordelijkheid van de leerling. Daarnaast wordt er ook rekening gehouden met het feit dat de beschikbaarheid van hulpmiddelen tijdens het examen beperkt is.

Leerlingen en/of ouder(s)/verzorger(s) geven zelf aan wanneer ze behoefte hebben aan extra hulp van de dyslexieondersteuning. Het staat leerlingen vrij om tijdens een maatwerkuur binnen te lopen.

Maatwerkuur voor dyslexieondersteuning

De leerling wordt zoveel mogelijk in de klas door de vakdocent geholpen en levert zelf extra inspanning bij het maken en leren van de lesstof. Wanneer dit niet afdoende is, kan de leerling tijdens het maatwerkuur voor dyslexie tips en adviezen krijgen om de lesstof tot zich te nemen. Denk hierbij aan de plaats in de klas en het oefenen van bepaalde vaardigheden, zoals het plannen van leerwerk of het leren van woordjes. Wanneer de leerling vanwege zijn dyslexie belemmeringen ervaart tijdens

de lessen, kan hij dit ook tijdens het maatwerk uur bespreekbaar maken. Op vaste momenten in de week is er ondersteuning beschikbaar.

Wat leerlingen met een geldige dyslexieverklaring kunnen verwachten

Leerlingen met een geldige dyslexieverklaring hebben recht op:

- Tijdverlenging
  - a. In de vorm van 20% minder vragen. De vragen die niet gemaakt hoeven te worden, worden door de docent gemarkeerd met D/T. De normering van toetsen met 20% minder vragen wordt aangepast.
  - b. In de vorm van extra tijd. Heeft een leerling extra tijd nodig, dan wordt er in overleg gezocht naar een mogelijkheid om de toets af te ronden.
- Spelfouten in een toets bij de MVT en Nederlands worden beoordeeld volgens de afspraken binnen de sectie. Deze volgen in een bijlage.
- Er wordt gestreefd naar het geven van slechts één toets/overhoring MVT per dag (waar leerwerk aan ten grondslag ligt).
- Er mag een laptop voor spraakondersteuning gebruikt worden tijdens toetsen en lessen.

Wat wij van leerlingen met een geldige dyslexieverklaring verwachten

Van dyslectische leerlingen wordt extra inspanning verwacht, in de vorm van:

- het plannen van de leerstof;
- het spreiden van de leerstof;
- het maken van aantekeningen, samenvattingen, schema's etc.;
- het gebruikmaken van overhoorprogramma's, zoals WRTS, en zich thuis laten overhoren;
- het gebruikmaken van de online beschikbare hulpmiddelen bij de methodes;
- het vragen om hulp, indien nodig.

Bij twijfel aan de inzet van leerlingen kunnen docenten om leerbewijzen vragen.

Algemene afspraken voor docenten

- Wijs bij de uitleg van de methode nadrukkelijk op de bijbehorende online lesomgeving en geef uitleg over hoe ermee te werken.
- Lever losse opdrachten niet alleen op papier aan bij leerlingen, maar zet ze ook als bijlage in het huiswerk in Magister.
- Geef leerlingen de ruimte om het programma IntoWords in de les te gebruiken.
- Faciliteer usb-sticks met toetsen voor leerlingen die de aantekening 'gebruikt IntoWords' op hun faciliteitenpas hebben staan.

- Geef leerlingen extra tijd bij het maken van toetsen. Dit kan door de toets 20% in te korten of door 20% extra tijd te geven.
- Bied toetsen duidelijk en goed leesbaar aan in lettertype Arial punt 12.
- De meeste dyslectische leerlingen hebben moeite met klassikaal nakijken. Zij kunnen de antwoorden in hun werkboek niet goed verbeteren als de antwoorden alleen worden opgelezen. Werk zoveel mogelijk met antwoordbladen/boeken of controleer het werkboek.
- Help dyslectische leerlingen extra bij het structureren, schematiseren en samenvatten van de inhoud.
- Maak duidelijk aan zowel de dyslectische leerling als de klasgenoten dat extra faciliteiten geen voorrecht maar noodzaak zijn.
- Andere tips staan vermeld in Bijlage 3: "Mogelijkheden ondersteuning dyslectici".

Evaluatie

- De dyslectische leerlingen ontvangen een keer per jaar (steekproefsgewijs) een uitnodiging voor een evaluatiegesprek over de toepassing van het protocol.
- Deze gegevens worden jaarlijks gebruikt voor evaluatie en eventuele aanpassing van onze werkwijze.

IntoWords

IntoWords in de les

Leerlingen met dyslexie of concentratieproblemen hebben vaak moeite met het lezen van grote stukken tekst. Met het programma Intowords (vroeger L2S) kunnen leerlingen deze stukken tekst onder andere laten voorlezen. Wanneer leerlingen met dyslexie moeite hebben met het schrijven van een stuk tekst, kan IntoWords ook uitkomst bieden. Met de voorleesfunctie hoort de leerling gelijk terug wat hij getypt heeft. Zodoende hoort hij de fouten in de tekst en kan hij deze verbeteren. De voorspelfunctie laat een aantal woorden zien op basis van de voorgaande tekst en de al getypte letters. Daarmee is het ook een hulpmiddel bij het schrijven.

IntoWords bij toetsen

Wanneer leerlingen auditieve ondersteuning nodig hebben bij het maken van toetsen, geven ze bij de docent aan dat ze IntoWords willen gebruiken. Dit doet de leerling wanneer de toets opgegeven wordt. De docent heeft dan de tijd om de toets als Word-bestand op een usb-stick aan te leveren.

Het is van belang dat de leerling zelf zijn opgeladen laptop en koptelefoon/oortjes meeneemt. Bij aanvang van de toets overhandigt de docent de usb-stick aan de leerling. Deze opent de toets op zijn laptop. Tijdens het maken van de toets zit de leerling met het scherm van de laptop naar de docent gekeerd. De leerling gebruikt

de laptop tijdens de toets alleen voor auditieve ondersteuning en noteert de antwoorden op papier. Is de leerling klaar met de toets, dan geeft hij de usb-stick terug aan de docent. Indien in de dyslexieverklaring is opgenomen dat een leerling toetsen digitaal moet invullen, is dit uiteraard toegestaan. De leerling noteert dit in een leeg document en slaat dit op de usb-stick op.

Luisterboeken

Voor het voorlezen van zakelijke teksten is IntoWords een goed programma. Echter, voor het lezen van fictie wordt een ingesproken luisterboek aangeraden. Beleving is immers een belangrijk aspect bij het lezen van een boek. In de eerste klas wordt tijdens een bibliotheekbezoek gecontroleerd of het lidmaatschap van alle leerlingen in orde is. Zodoende hebben zij ook toegang tot de luisterboeken die de bibliotheek aanbiedt.

Daarnaast worden de leerlingen (na goedkeuring van de ouders) via school ingeschreven bij Passend Lezen (www.passendlezen.nl). Wanneer leerlingen inloggen op de website of de app, hebben ze toegang tot een actueel aanbod van boeken. Deze boeken kunnen ze door middel van audioluizen beluisteren, maar ook meelesen met behulp van het meelesbalkje.

Dyslexie en rekenproblemen

Tijdens de Centrale Eindtoets in groep 8 worden geen aanpassingen gedaan voor leerlingen met rekenproblemen. Tijdens het school- en eindexamen hebben leerlingen met dyslexie geen recht op het gebruiken van een rekenkaart. Het gebruik van een rekenkaart voor leerlingen met dyslexie gedurende de schoolloopbaan zou zorgen voor een koude douche tijdens de examens. Leerlingen die problemen ervaren met het rekenen, kunnen via de rekencoördinator een aanvraag doen voor extra oefenstof in Calcularis om het rekenen te verbeteren. Om dit te bereiken, verwachten wij dan wel van de leerling dat hij/zij hier minimaal 1 uur per week in werkt.

Schoolexamen en Centraal Examen

Bij het schoolexamen heeft de school de mogelijkheid om beperkte aanpassingen voor leerlingen met dyslexie te doen. De school bepaalt zelf welke voorzieningen worden toegestaan. Het examensecretariaat van een school mag, tijdens de schoolexamens bijvoorbeeld, tijdelijk meer rekening houden met de beperking van een leerling. Dit moet echter wel strak omschreven en helder zijn en het einddoel moet hetzelfde zijn als voor leerlingen zonder dyslexie. Voor de beoordeling van spelling gelden voor alle kandidaten dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een

verminderde aftrek voor dyslectische kandidaten of van het niet meetellen van 'typische dyslexiefouten'.

Voor het treffen van aanpassingen in de wijze van examinering bij dyslectische kandidaten is een deskundigenverklaring nodig op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO.

Toegestaan is:

- verklanking (voorlezen van teksten)
- maximaal 30 minuten tijdverlenging
- gebruik van de computer als schrijfgerei, waarbij voor dyslectici de spellingscontrole mag worden gebruikt. Bij gebruik van de computer ziet de school erop toe dat de leerling geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan. Zie het document 'Computer als schrijfgerei' op Examenblad.nl.

Niet toegestaan is:

- digitaal woordenboek
- spellingkaarten, grammaticakaarten of stappenplannen
- een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling)

Bij de digitale examens in Facet is spraaksynthese ingebouwd. De school legt vast wie deze voorziening mag gebruiken. De spraaksynthese voldoet aan de eisen: snelheid en stem zijn te regelen resp. te kiezen, de kandidaat kan selecteren wat hij wenst te verklanken en het is zichtbaar op welke plaats in de tekst de stem zich bevindt. Ervaring met spraaksynthese is een vereiste, zie hierboven. Maar die ervaring wordt snel opgedaan onder andere met de in te plannen oefenexamens.

Gebrek aan inzet of misbruik van hulp en faciliteiten

Een leerling die onvoldoende inzet laat zien of misbruik maakt van de hulp en faciliteiten wordt aangesproken door de vakdocent of de mentor. Dit wordt gecommuniceerd met de dyslexieondersteuner. Een waarschuwing wordt vastgelegd in het logboek van Magister. Een tweede waarschuwing betekent dat de faciliteiten en hulp worden ingetrokken. Voor PTA-toetsen geldt dat misbruik wordt gemeld bij de examencommissie.

Taken dyslexieondersteuning

Aan het begin van het schooljaar worden de ouders/verzorgers van leerlingen in de brugklas geïnformeerd over de dyslexieondersteuning en het programma IntoWords. Daarnaast wordt er aan de hand van een geldige dyslexieverklaring een faciliteitenpas uitgeschreven en een gesprek met de leerling gepland. Tijdens dit

gesprek wordt het programma IntoWords geïnstalleerd en toegelicht. Ook wordt besproken aan welke ondersteuning de leerling behoefte heeft.

De ondersteuning voor dyslexie bestaat uit: toewerken naar het doel dat leerlingen zelfstandig met hulpmiddelen aan de slag kunnen. Leerlingen en ouders kunnen zich met vragen melden bij de mentor. Deze verwijst door naar de dyslexieondersteuning. Leerlingen kunnen ook langskomen tijdens de maatwerkuren.

De dyslexieondersteuners zijn eveneens aanspreekpunt voor (nieuwe) collega's met betrekking tot IntoWords of vragen over de hulp die zij bieden aan leerlingen met dyslexie.

Faciliteitenpas

naam _____ datum afgifte _____

klas _____

mentor _____

Reden faciliteiten
_____

extra tijd of vermindering vragen (20%)

spellingfouten niet/minder zwaar meetellen (m.u.v. grammaticafouten)

teksten in Arial 12

gebruik rekenmachine

gebruik rekenkaart

steunles/maatwerk

anders: _____

opmerkingen
_____
_____
_____

handtekening ondersteuning _____ handtekening leerling _____

Afspraken Duits

Dyslectische leerlingen moeten altijd op navraag leerbewijzen kunnen laten zien, willen zij voor Duits recht hebben op compenserende/dispenserende maatregelen. Dit is ook in het basisprotocol voor dyslectische leerlingen vastgelegd.

Dispenserende maatregelen kunnen per leerjaar en niveau verschillend zijn. Ze worden wel voor alle leerlingen in hetzelfde niveau/in dezelfde klas op gelijke wijze toegepast. De compenserende/dispenserende maatregelen zijn:

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven wordt dit goed gerekend op alle niveaus. Dit met uitzondering van grammaticale fouten. Als er een regel ten grondslag ligt, geen compensatie.

Doordat Duits heel erg op Nederlands lijkt, wordt hier ALTIJD een leerbewijs (overschrijfwerk of digitale overhoormiddelen die laten zien dat voldoende geoefend is) gevraagd. Zonder leerbewijs geen compensatie.

2. Umlaute zijn andere letters en veranderen de klank. Umlautfouten worden daarom alleen met leerbewijs goed gerekend.

Als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast geldt dit als een hele fout. (b.v. werkwoorden met Umlaut-wisseling)

3. Fouten met betrekking tot (mede)klinkerverdubbeling worden niet fout gerekend. Bijv. Monaat of Monnat wordt niet fout gerekend.

4. Fouten met betrekking tot letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend. Bijv. Truam (Traum).

5. Foute hoofdletters bij zelfstandige naamwoorden zijn een regel en worden dus bij foutieve toepassing fout gerekend.

In de brugklas en op BK telt dit nog als halve fout. Pas vanaf de tweede klas GT tellen hoofdletterfouten als hele fout. Op BK blijft het een halve fout.

6. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

Afspraken Engels

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven wordt dit bij dyslectische leerlingen niet als fout gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.

2. Spelfouten worden bij dyslectische leerlingen wel aangegeven maar tellen niet mee op het geheel.

3. Bij dyslectische leerlingen worden fouten in het geval van dubbele (mede-)klinkers niet meegerekend. Bijvoorbeeld 'kis' in plaats van 'kiss'. Dit met uitzondering van grammaticale fouten, bijvoorbeeld 'He kiss' in plaats van 'He kissed'.

4. Bij dyslectische leerlingen worden fouten door letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties niet meegerekend, bijvoorbeeld: raod (road), truoble (trouble).

5. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt gelden de bovenstaande regels niet. Bij dyslectische leerlingen wordt het werk 'fonetisch nagekeken', dus er wordt anders gelet op spelfouten; wel wordt gelet op zinsbouw.

Afspraken Nederlands

Bij dyslectische leerlingen worden alleen grammaticale spelfouten fout gerekend. Indien een leerling de mogelijkheid heeft gehad om de spellingcontrole op de computer te gebruiken, worden alle spelfouten meegerekend. Voor spelfouten wordt maximaal 1 punt van het cijfer afgetrokken. Bij toetsen worden spelfouten alleen fout gerekend bij het onderdeel spelling.

Grammaticale fouten zijn:

- Onjuiste woordkeuze
- Verkeerde woordvolgorde
- Werkwoorden die niet volgens de grammaticale regels geschreven zijn
- Verkeerde verwijswaarden (die/dat) gebruiken
- Als/dan-fouten
- Verkeerde meervoudsvormen

In de onderbouw mogen leerlingen bij toetsen gebruikmaken van het stappenplan werkwoordspelling en grammatica (de leerling heeft een eigen gelamineerd exemplaar in bezit gedurende de onderbouw).

Technisch lezen

- De docent adviseert ook thuis te blijven lezen.
- De docent overlegt of de leerling wel of niet onvoorbereid wil voorlezen in de klas. Indien gewenst kan de leerling het tekstdeel van tevoren op krijgen, zodat hij/zij thuis kan oefenen. Het streven is dat de leerling ook onvoorbereid wil/kan voorlezen in de klas.

Begrijpend lezen

- De docent adviseert de leerling langere teksten van tevoren thuis te lezen.
- De docent stimuleert de leerling leesstrategieën te gebruiken. Zij kunnen daarmee hun (zwakke) technische leesvaardigheid deels compenseren.
- De docent maakt gebruik van duolezen (sterke + zwakke lezer) of leest de teksten zelf voor. De docent stimuleert daarbij het maken van aantekeningen (hoofdzaken / tekstverbanden).

Woordenschatuitbreiding

- De docent stimuleert dat de aangeboden woorden worden inge oefend en geautomatiseerd.
- De docent besteedt nadrukkelijk aandacht aan schooltaalwoorden (bijvoorbeeld noteer, vat samen, hoofdgedachte, bestudeer, verband tussen).

Schrijven

- De docent leert de leerlingen een schrijftaak goed voor te bereiden (informatie verzamelen, eventueel in koppels de gevonden tekst lezen, bespreken welke informatie in de opdracht verwerkt moet worden, hoe de informatie geordend kan worden, weten voor wie je schrijft).
- De docent leert de leerlingen geschreven werk te controleren op inhoud, stijl, spelling en lay-out. Stilistische fouten worden opgemerkt door middel van spraakondersteuning.
- De docent geeft de leerlingen inzicht in het werk van anderen. De docent laat hen het werk van anderen lezen en beoordelen en op basis daarvan hun werk herschrijven.
- De docent laat de leerlingen vooraf weten hoe hun werk beoordeeld gaat worden (lijst met beoordelingscriteria).

Spelling

- De docent geeft geen specifieke spellingondersteuning aan dyslectische leerlingen om alle spellingcategorieën te gaan beheersen. De docent richt zich op spellingproblemen in de nieuw aangeboden stof.
- Bij zeer zwakke spellers en dyslectici houdt de docent in de gaten of de geïnvesteerde oefentijd opweegt tegen het rendement. Wanneer de training op termijn niet leidt tot een (geautomatiseerde) correcte spelling

van de geoefende woorden, wordt overwogen de leerling te leren zo correct mogelijk te spellen met gebruik van hulpmiddelen.

De docent leert leerlingen daarnaast:

- Inschatten wanneer ze een foutloze tekst moeten schrijven.
- Wanneer en waarom een correcte spelling van belang is. Zij moeten ook weten dat spelfouten (onterecht) in relatie worden gebracht met een geringe intelligentie.
- Wanneer zij hun teksten door anderen moeten laten corrigeren als zij daar zelf onvoldoende toe in staat zijn.
- Met welke hulpmiddelen ze een foutloze tekst kunnen schrijven:
  - o Kijk elkaars werk na;
  - o Vraag goede spellers om advies;
  - o Vraag de docent om advies;
  - o Gebruik een (online) woordenboek;
  - o Gebruik websites om een oplossing te zoeken voor taalfouten;
  - o Gebruik de spellingcontrole op de pc;
  - o Gebruik de voorspelfunctie in IntoWords.

Ook is het belangrijk om aan te geven wat goed is gegaan en hoe datgene wat fout is gegaan, kan worden voorkomen.

Downloaden en installeren IntoWordsPro/L2S (Quickstart)

Stap 1: Ga naar www.intowords.nl

Stap 2: Kies bovenin 'versies van IntoWords'

Stap 3: Kies rechts voor 'IntoWords Kickstart'

Stap 4: Kies voor 'IntoWords PRO besturingssysteem Windows'

Stap 5: Klik op HIER in de zin: 'Download nu eerst IntoWords-PRO door HIER te klikken' in de tekst

Stap 6: Kies voor: 'IntoWords PRO voor Windows, SkanRead, Talenpakket Nederlands en Talenpakket Engels'

Stap 7: Klik op uitvoeren

Stap 8: Klik vervolgens op het mapje met downloads en dubbelklik op IntoWords; het programma gaat nu installeren

Stap 9: Op het bureaublad staat nu een icoon met 'L2S'; klik deze aan

Stap 10: Je gaat nu inloggen op het systeem:

- Kies Entree federatie
- Kies 'Pontes Scholengroep' in Goes
- Vink aan: onthouden als standaard
- Kies je school: Pontes Scholengroep
- Typ de gebruikersnaam en wachtwoord in van de leerling

Stap 11: Je kunt nu aan de slag

De meeste lesboeken staan volledig online. In de online lesomgeving kun je de teksten voor laten lezen. Mocht een boek niet in de online lesomgeving beschikbaar zijn, dan kun je de boeken via Dedicon aanschaffen. Je ontvangt ze dan als pdf. Om de boeken te laten voorlezen heb je ook de Dedicon viewer nodig, deze kun je vinden door de volgende link te bezoeken: <http://www.l2s.nl/dedicon/>. Het installeren wijst zichzelf. Als dit problemen oplevert, kunnen we je hierbij helpen.

Let op: Pontes heeft alleen een licentie voor het programma Intowords/L2S voor computers met een Windows-besturingssysteem. Heeft u thuis bijvoorbeeld een Chromebook of een Macbook, dan kunt u ervoor kiezen om een zelf een licentie aan te vragen bij IntoWords of een laptop met Windows-besturingssysteem aan te schaffen.

Een duidelijke instructie over de werking het programma IntoWords is te vinden op de volgende webpagina: <https://intowords.nl/leerlingen-ouders/>.